

УДК 82.091(=162.3+163.41+161.2)
DOI: 10.30970/sls.2020.69.3488

ІДЕЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ: ЛІТЕРАТУРНІ ПРОЄКЦІЇ (М. КУНДЕРА, Д. КІША, Ю. АНДРУХОВИЧ)

Марина ГОГУЛЯ

*Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України
вул. Грушевського, 4, Київ, 01001
Відділ світової літератури
e-mail: marynagogulia@gmail.com*

У статті окреслюються особливості вираження ідеї Центральної Європи в естетико-філософській думці письменників Мілана Кундери, Данила Кіша, Юрія Андруховича та демонструються різні прояви цієї концепції у слов'янських літературах. Подібними для цих митців є бачення центральноєвропейського (міського, постгабсбурзького) простору, апокаліптичність, антиімперськість. Чітко простежуються опозиції “свій” – “чужий”, “культурний” – “варварський”, “гармонійний” – “нав'язаний”. Літературні проєкції Центральної Європи доповнюються спробами її реконструкції, фіксації світу, що зникає, де переважає універсальна (габсбурзька) спадщина, в якій подекуди порушується національна (у даних випадках – чеська, єврейська, українська) й антиколоніальна проблематика.

Ключові слова: Центральна Європа, Центрально-Східна Європа, проза, простір, апокаліптичність, антиімперськість.

Ідея Центральної Європи все частіше перебуває у центрі дискусій про літературу і стосується питань самоідентифікації та самопізнання. Приводом так стверджувати є не лише поява окремих творів, що транслюють окреслену ідею, а й поява цілих видавничих серій, які відкривають читачеві незнану, “іншу” Європу Сходу і Півдня. Так, польське видавництво “Czarne” започаткувало серію перекладних творів “Інша Європа Інша Література” (“Inna Europa Inna Literatura”), в якій за останніх два десятиріччя видало більше 30 книг центральноєвропейських авторів, серед яких “Гробниця для Бориса Давидовича” серба Данила Кіша, “Кочівники” боснійця Ненада Величковича, “Форсування роману-ріки” хорватки Дубравки Угрешич, “Маракеш” словака Вацлава Панковчина, “Дванадцять обручів” українця Юрія Андруховича, “Ворошиловград” українця Сергія Жадана, “Я ще та комуністична баба!” румуна Дана Лунгу, “Візит архієпископа” угорця Адама Бодора тощо. Крім видавництва “Czarne”, літератури так званої “іншої Європи” активно публікують польські “Warstwy”, “Wroclaw Literature House”, “Fundacja Duży Format”, “Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego”. У Чехії знаними видавцями центральноєвропейської літератури є “Větrné mlýny”, “Host”, у Болгарії – “PARADOX”, “Small Stations Press”, у Сербії – “Kulturni centar Novog Sada”. В Україні немало книг іноземних центральноєвропейських авторів надрукувало видавництво “Темпора” у серії “Сучасна проза”, серед яких твори чехів

Квети Легатової, Петра Шабаха, болгарів Георгія Господинова, Еміла Андреева, боснійця Ненада Величковича, поляків Ольги Токарчук, Земовіта Щерка, сербів Михайла Пантича, Мілети Продановича, Віди Огнєнович, боснійця Міленка Єрговича. Останні 15 років немало книг авторів з Центральної Європи виходить в українських видавництвах “Комора”, “Книги – XXI”, “Yakaboo publishing”, у літературній агенції “Піраміда”, у “Видавництві Старого Лева”. Процес самопізнання через пізнання геопоетично близьких культур на даний час і сприяє появі нових літературних творів.

Терміни “Центральна Європа”, “Центрально-Східна Європа” та деколи “Східна Європа” можуть вживатися авторами художніх і публіцистичних текстів на позначення одних і тих же теренів. Приміром, хорватська письменниця Славенка Дракулич у книжці “Кафе «Європа»” відносить до Східної Європи Угорщину, Чехію, Польщу, про які Мілан Кундера в есеї “Трагедія Центральної Європи” пише як про центральноєвропейські країни, а Юрій Андрухович в есеї “Центрально-східна ревізія” розмірковує про них і Україну в ракурсі спільного центрально-східноєвропейського простору.

Концепція Центральної Європи формувалася під впливом габсбурзького міфу, поширеного на теренах, що входили до складу Австро-Угорщини. Після розпаду цієї імперії відчувалася втрата цілого “універсуму”, який мислителі намагалися компенсувати ідеалістичними спогадами про втрачене з ілюзорною, казковою реальністю. Італійський дослідник Клаудіо Магріс виокремлює три складники габсбурзького міфу: наднаціональність, статичність та гедонізм (2000, s.17–31). Своє бачення цього простору викладає Тімоті Снайдер у праці “Криваві землі. Європа між Гітлером і Сталіном” (2018), де йдеться про народи, що стали жертвами нацистського і радянського режимів, про знищення у 1933–1945 рр. на їх територіях 14 млн. осіб. “Криваві землі”, себто території масових убивств, розташовані у Східній (Центрально-Східній) Європі. Звернення до теми Центральної та Центрально-Східної Європи зумовлене також новими політичними й онтологічними викликами та відчуттям загрози. Вже після Другої світової війни, завершення якої не поклато край окупаційним режимам, злочинам проти людства, коли одні за одним відбувалися радянські інтервенції у Східну Німеччину (1953), Угорщину (1956), Чехословаччину (1968).

Одним із головних творів на тему Центральної Європи став есей Мілана Кундери “Трагедія Центральної Європи”, вперше опублікований у французькому журналі “Débats” у листопаді 1983 р. Ця праця є доволі широко цитованою й аналізованою не лише в літературознавчих, а й у філософських, історичних, політологічних та інших розвідках. Так, тему Центральної Європи в літературній есеїстиці Кундери розглядали у своїх дослідженнях чеські науковці Т. Кубічек (2013), І. Травнічек (2009), Р. Мадєцькі (2014). Британський публіцист і письменник Дж. Бусфілд в есеї “Зростаючи у Центральній Європі Кундери” (2014, s.123–129) висвітлює сприйняття творів Кундери і його ідеї Центральної Європи письменниками Томасом Змешкалом з Чехії, Юрієм Андруховичем з України, Міленком Єрговичем з Хорватії. На ідею Центрально-Східної Європи у творчості Ю. Андруховича (а також В. Цибулька, С. Жадана, О. Ульяненко, Є. Пашковського) звернув увагу І. Бондар-Терещенко в монографії “Остмодерн: геополітика, психологія, влада” (2005, с.45), в якій задіяв такі “парагеографічні” поняття, як “геопоетика” (культурна й образна географія і література), “культурний ландшафт” (як один із багатьох контекстів культури 1990-х; культурний простір), а також “імперська парадигматика”. Науковий апарат тут значною мірою запозичений із праці Д. Замятіна “Метагеографія: простір образів і образи простору” (2004). З огляду на це, І. Бондар-Терещенко трактує літературу “як продукт конкретного простору” (2005, с.46), а саме культурного.

Ольга Гнатюк у книзі “Прощання з імперією” (2005) про національну і культурну ідентичність українців, досліджену на матеріалі дебатів українських інтелектуалів, відзначає, що у часи появи відомого есею Кундери міф Європи визначав для центрально-європейських народів спільну мету – повернення до Європи (2005, с.69). “Чеські, польські й угорські письменники та мислителі, котрі відновили ту концепцію (центрально-європейської ідентичності. – М. Г.), сприймали її як ідею протистояння радянськості, домінуванню ССРСР. Те саме відбулося з центральноєвропейським проектом в українському варіанті”, – стверджує українознавиця (2005, с.34).

Т. Гундорова у своїй монографії “Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм” (розділ “Постмодерна Європа: ревізія, ностальгія та реванш”) зазначає, що “від 1980-х східноєвропейські інтелектуали (Мілан Кундера, Чеслав Мілош, Данило Кіш) звертаються до ідеї «власної» Європи передусім в аспекті пошуків єдиної традиції Центральної Європи як певної полікультурної спільності, котрій судилося бути жертвою великої європейської історії та маргіналією «великої» європейської культури” (2013, с.223) і що “для українського письменника Андруховича «моя Європа» є меланхолійною ревізією історії, до того ж центральноєвропейською ревізією” (2013, с.224), реконструкцією історії на “руїнах минулого й уламках побуту” (2013, с.224), зануренням у минуле. Т. Гундорова розглядає літературні проєкції Європи у Андруховича (бубабіста) і лугосадівців.

У статті порівняльний аналіз естетико-філософських ідей Кундери, Кіша й Андруховича проводиться чи не вперше. Автор ставить за мету з’ясувати особливості вираження ідеї Центральної Європи в естетико-філософській думці цих авторів.

В есеї “Трагедія Центральної Європи” (український переклад, 1995) Кундера розмірковує про те, що можна вважати “Центральною Європою”. Основні його тези такі:

– Центральна Європа не є державою: це культура або доля. Її кордони уявні, і їх треба наново окреслювати знову й знову при зміні історичних ситуацій;

– Європа – це синонім до поняття “Захід”, культурне коріння якого сягає римського християнства. Центральна Європа – не міст між Сходом і Заходом, а частина Західної цивілізації;

– Європа, Центральна зокрема, є повною протилежністю Росії, культура якої для неї чужа. Як стверджує М. Кундера, “Росія – одноманітна маса, що все уніфікує та централізує, сповнена рішучості перетворити всі народи своєї імперії ... в єдиний російський народ”. Натомість, Центральна Європа, яка шанує різноманітність, є “сім’єю рівноправних націй” (ідея чеського історика Франтішка Палацького);

– за М. Кундерою, “тоталітарна російська цивілізація – це докорінне заперечення Заходу, ... доби, заснованої на авторитеті індивідуума, що мислить і сумнівається...” (останній є ідеальним для Д. Кіша);

– трагедія Центральної Європи полягає в тому, що після 1945 р. її силою “випхали поза межі власної історії, унаслідок чого вона втрачає свою ідентичність”. Кордони Європи більшовики посунули на Захід, внаслідок чого Центральна Європа, яка культурно належала до Заходу, одного ранку стала частиною Сходу;

– Центральна Європа постійно перебуває в небезпеці і відстоює свою ідентичність – “західність”;

– оборона своєї ідентичності породила масу центральноєвропейських мистецьких явищ світового рівня: “Якщо ... ідентичності загрожує відмирання, культурне життя стає відповідно інтенсивнішим, аж поки сама культура не стає живою вартістю, навколо якої

збираються люди... У кожному з заворушень Центральної Європи колективна культурна пам'ять та сучасні творчі намагання взяли на себе таку велику і вирішальну роль”;

– Центральна Європа – це “непевна смуга розселення малих народів між Росією та Німеччиною”. Малий народ може зникнути, і він про це знає. Він не завойовник, а жертва і невдаха;

– один із таких народів – євреї, їхня доля символізує долю всієї Центральної Європи;

– євреї – основна космополітична складова Центральної Європи.

Есей М. Кундери став об'єктом дискусій на Лісабонській конференції з літератури 1988 р. між представниками центральноєвропейських (Данило Кіш, Чеслав Мілош, Дьордь Конрад, Адам Загаєвський, Ян Юзеф Щепанський та ін.) і російської літератур (Тетяна Толстая, Анатолій Кім, Лев Аннінський, Зиновій Зинік, Сергій Довлатов, Йосип Бродський) (Лиссабонская конференция по литературе, 2006). Перші відстоювали вживаний М. Кундерою термін “центральноєвропейська література”, другі, радше, заперечували його. Представники Центральної Європи ставили питання таким чином: чи має література реагувати на присутність радянських танків у Чехословаччині? Російські ж письменники наполягали на тому, що література – це дуже широке поняття, для творення якої треба мати внутрішню свободу, щоб в умовах утисків однаково творити. При цьому літератор не зобов'язаний реагувати на політичні зміни у світі, а мусить бути зосереджений – писати, передусім, “про вічність”, “про космос”.

Сербський письменник Данило Кіш тоді зауважив, що поняття Центральної Європи – “не просто антирадянське”, воно “більш, ніж антирадянське, – ... антиросійське” (Лиссабонская конференция по литературе, 2006) і має захисний характер. Почути це від Д. Кіша було незвично, з огляду на його позицію homo poeticus – політичної незаангажованості в літературі. Проте згодом він стверджував, що “ні в кого не може бути чисте сумління: ні в тих, хто оспівував у своєму гордому зреченні місячне сяйво і мав на совісті власне мовчання, виявляв непричетність до допомоги людям в умовах життєвої небезпеки, ні ті, перші – ангажовані, що найчастіше мають на совісті участь у вбивстві невинних (...). Коли в якомусь суспільстві письменник може без тиску зовні, без покарання і покаєння стати заангажованим, змінити свою позицію, це, все-таки, ознака свободи, свободи, що є єдиним і невіддільним суддею людської совісті: небезпечної, страшною свободи! (...) Але коли вам суспільство, держава, партія накидають заангажованість і вимагають її від вас, цей другий компроміс із власною совістю є тяжчим, небезпечнішим від першого (...). Я вірю, що мистецтво, література мають етичне, а не лише естетичне значення і що (...) чисте мистецтво є також своєрідним ангажманом; що це не лише школа естетики, а й школа етики” (Kiš, 1990, s.195). А отже, інколи писання тільки про “космос” і “вічність”, про які йшлося на Лісабонській конференції, означає не свободу від політики, а несвободу писати про неї.

Старший лише на шість років М. Кундера у своєму есеї називає Д. Кіша “своїм дорогим другом”, якого оцінює як “блискучого романиста угорсько-югославського походження” (Кундера, 1995). Письменники належали до одного покоління, жили у французькій еміграції, спілкувалися, читали одне одного. У їхній творчості виразним є центральноєвропейський ландшафт: наприклад, місто Естергом персонажа Доктора Таубе із “Магічного кружляння карт” (збірка оповідань Д. Кіша “Гробниця для Бориса Давидовича”, 1976) – таке ж гнітюче, безбарвне, хворобливе, як Острава роману “Жарт” (1965) М. Кундери, тому герої обох творів утікають зі своїх рідних центральноєвропейських міст, але зазнають поразки, перебуваючи у поневоленому просторі своєї батьківщини (Людвік) чи у чужій країні-таборі (доктор Таубе).

На багатьох героїв Д. Кіша чекає центральноєвропейська доля. Як зауважує В. Радич, у його творах “більшість людей померла мученицькою, а подекуди – трагікомічною смертю” (Radić, 2005, s.193). Важлива тема творів Кіша – це євреї, а саме бачення їх і як народу, що зникає, і як космополітів Центральної Європи.

В українській літературі ідея Центральної Європи чи не найповніше проявилася у творах Юрія Андруховича. В одному з них – “Центрально-Східна Європа: коротка історія мутацій” (2017) – він зізнається, що “на зламі 1980–90-х” (якраз тоді, коли на Лісабонській конференції дошкукувалися значення поняття Центральної Європи), він “відкривав для себе спадщину «великих центрально-східноєвропейських дисидентів»: Чеслава Мілоша, Збігнева Герберта, Мілана Кундери, Дьордя Конрада, Вацлава Гавелла, а ще Грабала, Кроутвора, Куроня, Міхніка та багатьох-багатьох інших... і в цьому компендіумі” йому особисто “дуже бракувало українського складника” (Андрухович, 2017). І ось Ю. Андрухович його і творить. Його “рідною” Європою – місцем перманентного апокаліпсису – є радше Центрально-Східна, а не Центральна.

Свою “Центрально-східну ревізію” (2000) (у польськомовному виданні – “Środkowoschodnie rewizje”), що увійшла до спільної з поляком Анджеєм Стасюком книги “Моя Європа” (Andruchowuch i Stasiuk, 2007, s.7), Ю. Андрухович починає з “руїн”, як і Д. Кіш, і перший його розділ називається так, як у Д. Кіша роман – “Клепсидра”. Ось перше речення “Моєї Європи”: “Мене з дитинства притягують руїни – я міг би це повторити слідом за Данилом Кішем” (Andruchowuch i Stasiuk, 2007, s.7). Цю цитату він використовує і в книзі “Таємниця” (2007). Ю. Андрухович творить “фікційну автобіографію”, подібно до того, як Д. Кіш створює “квазідокументальну прозу” – зі справжніх і вигаданих фактів.

Руїни – це, за Ю. Андруховичем, “уламки Віденсько-Габсбурзького світу, політично знищеного Першою світовою війною, але в естетичному сенсі дотривалого до Другої [світової] війни й остаточно знищеного нею, а точніше – двома протилежними і в той же час дуже навізаєм подібними режимами” (Андрухович, 2017). На уламках Габсбурзького світу творить свій апокаліптичний світ Д. Кіш.

Якщо апокаліпсис “Родинної трилогії” Д. Кіша – це Друга світова війна і Голокост, то апокаліпсис “Московіади” Ю. Андруховича – це імперія: буття в ній, її відновлення, переслідування, агресія. Чужу йому імперію письменник змальовує з чорним гумором: “Наша місцева апокаліпса... почалася не так вже й давно – у вересні тридцять дев'ятого, коли в полишені на поталу всі вітрам «панські» помешкання вселились інші люди, прибульці з далеких рівнин, де живуть одноокі велетні з вісьмома пальцями, де горілку п'ють, наче воду, і навіть замість води, де їдять сире м'ясо, а танцюючих ведмедів показують у церквах. Але прибульці не врахували, що захоплення жител пов'язується і з певними зобов'язаннями щодо них. Що ці стіни, двері й мансарди вимагають сталого та уважного плекання. Що невідомі рослини в садах і на ганках потребують догляду, що рідкісних птахів не варто відстрілювати з пневматичної зброї, як не варто відстрілювати філософів і поетів зі зброї вогнепальної” (Андрухович, 2017).

Чорний гумор – близький центральноєвропейській літературі і пов'язаний він з так званою центральноєвропейською долею. Галина Янашек-Іванічкова у вступі до збірника “Постмодернізм в літературі і культурі країн Центрально-Східної Європи” стверджує: “Митець другої половини ХХ століття, ... особливо у країнах, що пережили війну, Голокост, концентраційні табори і ГУЛАГи Центральної і Східної Європи, реагував на загрозу існування гротеском і чорним гумором, радикальною іронією і бо-

жевільним сміхом, що розбивав ідоли офіційної ідеології, виявляв мовні кліше і стереотипи, і викликав демонів опору і бунту” (2002, s.9).

Стіни, двері міських кам'яниць, мансарди – це спадщина Австро-Угорщини, того казкового світу, часу, від якого прибульці лишають руїни. Ми бачимо ці опозиції в “Московіаді”: “пекло” (Московія) і “рай” (Європа). Минуле – “втрачений рай” (Австро-угорський період, міф Золотого віку (Олелько П), раннє козацтво) і майбутнє – апокаліпсис і руйнування, які супроводжують відбудову Російської імперії.

Фукуямів “Кінець історії”, за Андруховичем, для України збігся з 2000-ми, коли Росія “відновила експансію на прилеглі до неї західніші території” (Андрухович, 2017), апокаліптичність є постійною для Центральної Європи, а її призначення – бути між росіянами і німцями (Andruchowycz і Stasiuk, 2007, s.46) (а це – те ж саме, що писав Кундера). Якщо у Кундера у Центральній Європі живуть “малі народи”, то в Андруховича у Центрально-Східній – “нещасливі” (Andruchowycz і Stasiuk, 2007, s.27).

Таким чином, спільними естетичними рисами ідеї Центральної Європи у творах згаданих авторів є апокаліптичність, урбаністичний і пост-габсбурзький простір, антиімперськість. Тут чітко простежуються опозиції “свого” і “чужого”, “культурного” і “варварського”, “гармонійного” й “нав’язаного”. Літературні проєкції Центральної Європи пов’язані зі спробами її реконструкції, відтворення з руїн, фіксації світу, що зникає. Тут присутня національна й антиколоніальна проблематика.

Есеїстика Андруховича містить виражену Кундерою тезу, що Центральна Європа – рухомий простір. У 2004 р. цей простір поширився на схід, до України, коли “геопоетика великого помаранчевого карнавалу в центрі Києва пододала геополітику”. Однак проєвропейський геопоетичний і геополітичний напрями України – це питання життя і смерті, а не лише естетичної орієнтації. Зараз робляться спроби наново осмислити і переглянути межі Центральної Європи – це ми бачимо і з включення до її меж східніших народів, і актуалізації інших означень, як-от “Міжмор’я” – культурного простору між Чорним, Адріатичним і Балтійським морями. Описані ж Кундерою характеристики Центральної Європи надалі залишаються актуальними.

Список посилань

- Андрухович, Ю., 2014. *Московіада. Два романи*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
- Андрухович, Ю., 2017. *Центрально-Східна Європа: коротка історія мутацій (із виступу на Міжнародній конференції Фонду Конрада Аденауера “Європа на зламі часів: література, цінності та ідентичність” (Львів, 8 червня 2017 року)* [онлайн]. Доступно: <https://glavcom.ua/columns/andruhovich/centralno-shidna-jevropa-kortka-istoriya-mutaciy-420820.html> [Дата звернення: 10 жовтня 2020]
- Бондар-Терещенко, І., 2005. *Ostmodern: геополітика, психологія, влада. Монографія*. Тернопіль: Навчальна книга.
- Гнатюк, О., 2005. *Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність*. Київ: Критика.
- Гундорова, Т., 2013. *Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм*. Київ: Критика.
- Замятин, Д., 2004. *Метагеографія: пространство образів и образы пространства*. Москва: Аграф.
- Кундера, М., 1995. Трагедія Центральної Європи. *І*, 6 [онлайн]. Доступно: <http://www.ji.lviv.ua/n6texts/kundera.htm> [Дата звернення: 25 жовтня 2020]

Лиссабонская конференция по литературе. Русские писатели и писатели Центральной Европы за круглым столом, 2006. *Звезда*, 5 [онлайн]. Доступно: <https://magazines.gorky.media/zvezda/2006/5/lissabonskaya-konferenciya-po-literature-russkie-pisateli-i-pisateli-czentralnoj-evropy-za-kruglym-stolom.html> [Дата звернення: 8 жовтня 2020]

Снайдер, Т., 2018. *Криваві землі. Європа між Гітлером і Сталіним*. Київ: Laurus.

Andruchowych, J. i Stasiuk, A., 2007. *Moja Europa*. Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.

Bousfield, J., 2014. Growing up in Kundera's Central Europe. *New Eastern Europe*, 2, 11/2014, p.123–129.

Janaszek-Ivaničkova, H., 2002. *Nowa twarz postmodernizmu*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Kiš, D., 1990. *Homo poeticus*. Sarajevo: Svjetlost.

Kubíček, T., 2013. *Středoevropsan Milan Kundera*. Olomouc: Periplum, 2013, s.87.

Madecki, R., 2015. Kunderova vize střední Evropy v kontextu dnešní doby [nepublikovaný příspěvek z konference "Střední Evropa včera a dnes"]. *Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí*, 13, pp.449–461.

Magris, C., 2000. *Der habsburgische Mythos in der modernen österreichischen Literatur*. Wien: Paul Zsolnay Verl., s.17–31.

Trávníček, J., 2009. *V kleštích dějin: střední Evropa jako pojem a problém*. Brno: Host.

References

Andruchowych, J. and Stasiuk, A., 2007. *My Europe*. Wołowiec: Wydawnictwo Czarne. (In Polish)

Andruhovich, J., 2014. *The Moscoviad. Two novels*. Ivano-Frankivsk: Lilea-NV. (In Ukrainian)

Andruhovich, J., 2017. *The Central Eastern Europe: short history of the mutations (from the speech at the International Conference of The Conrad Adenauer Foundation "Europe on the turn of the time: Literature, Values and Identity" (Lviv, June, 2017))* [online]. Available at: <https://glavcom.ua/columns/andruxovich/centralno-shidna-jevropa-korotka-istoriya-mutacyi-420820.html>. [Accessed October 10, 2020] (In Ukrainian)

Bondar-Tereshchenko, I., 2005. *Ostmodern: Geopolitics, psychology, power. Monograph*. Ternopil: Navchalna knyha. (In Ukrainian)

Bousfield, J., 2014. Growing up in Kundera's Central Europe. *New Eastern Europe*, 2, pp.123–129.

Hnatiuk, O., 2005. *Farewell to the empire. Ukrainian discussions on identity*. Kyiv: Krytyka.

Hundorova, T., 2013. *The Post-Chornobyl Library: Ukrainian Literary Postmodernism*. Kyiv: Krytyka. (In Ukrainian)

Janaszek-Ivaničkova, H., 2002. *New face of Postmodernism*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. (In Polish)

Kiš, D., 1990. *Homo poeticus*. Sarajevo: Svjetlost. (In Serbian)

Kubíček, T., 2013. *The Central European Milan Kundera*. Olomouc: Periplum. (In Czech)

Kundera, M., 1995. The Tragedy of Central Europe. *Ji*, 6 [online], 1995 Available at: <http://www.ji.lviv.ua/n6texts/kundera.htm> [Accessed October 25, 2020] (In Ukrainian)

Lisbon Conference on Literature. Russian Writers and Writers of Central Europe at the Round Table, 2006. *Zvezda*, 5 [online]. Available at: <https://magazines.gorky.media/zvezda/2006/5/lissabonskaya-konferenciya-po-literature-russkie-pisateli-i-pisateli-czentralnoj-evropy-za-kruglym-stolom.html> [Accessed October 8, 2020] (In Russian)

Madecki, R., 2015. Kundera's Vision of Central Europe in the Context of Nowadays [unpublished paper from the conference "Central Europe Yesterday and Today". *Central Europe yesterday and today: changes in concept*, 13, pp.449–461. (In Czech)

Magris C., 2000. *The Habsburg Myth in Modern Austrian Literature*. Vienna: Paul Zsolnay Verl., pp.17–31. (In German)

Snyder, T., 2018. *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*. Kyiv: Laurus. (In Ukrainian)

Trávníček, J., 2009. *In the pliers of history: Central Europe as a concept and a problem*. Brno: Host. (In Czech)

Zamiatin, D., 2004. *Metageography: space of images and images of space*. Moscow: Agraph. (In Russian)

THE IDEA OF CENTRAL EUROPE: LITERARY PROJECTIONS

(M. KUNDERA, D. KIŠ, J. ANDRUKHOVYCH)

Maryna HOHULIA

*T. H. Shevchenko Institute of Literature
of the National Academy of the Sciences of Ukraine
4, Hrushevskoho str., Kyiv, 01001
Department of World Literature
e-mail: marynagogulia@gmail.com*

Abstract

Background: The talks about Central or Central-Eastern Europe are actualized by new political and ontological challenges and feelings of obstruction when one after another Soviet interventions took place in this space. M. Kundera's essay "The Tragedy of Central Europe" is quite quoted and analyzed not only in literary studies, but also in philosophical, historical, political and other studies. His text inspired others authors to create their own vision of the Central Europe. But it's one of the first attempts of a comparative analysis of the aesthetic and philosophical ideas of Kundera, Kiš, and Andrukhovych has been made.

Purpose: The purpose of this article is to clarify the peculiarities of the expression of the idea of Central Europe in the aesthetic and philosophical thought of Milan Kundera, Danylo Kiš, Yurii Andrukhovych, thus demonstrating the various manifestations of this concept in Slavic literature.

Results: Central Europe (in Andrukhovych case is Eastern-Central Europe) is a floating cultural space with apocalyptic and anti-imperial character which has post-Habsburg and urban dominants. Oppositions of "one's own" and "foreign", "cultural" and "barbaric", "harmonious" and "imposed" are clearly traced. Literary projections of Central Europe are accompanied by attempts to reconstruct it, recreate it from ruins, and fix the vanishing world, where universal (Habsburg heritage) predominates, in which national (in these cases Czech, Jewish, Ukrainian) and anti-colonial issues are intertwined.

Key words: Central Europe, Central and Eastern Europe, prose, space, apocalyptic, anti-imperialism.